

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент кафедры финансов Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: makvkn-teu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Макогон Валентина, Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher Associate Professor of the Department of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: makvkn-teu@gmail.com

Подано до редакції 15.03.2019

Прийнято до друку 27.03.2019

УДК 336.74: 336.22

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-195-202>

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ*

Нікітішин А. О.

Предметом дослідження є теоретичні й прикладні проблеми впливу монетарної політики на сучасні механізми податкового регулювання.

Метою дослідження є визначення зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України з інструментами і механізмами податкового регулювання, їх монетарного трансмісійного впливу на бюджетну архітектуру.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у науковій статті завдань застосовувався системний підхід при визначенні зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України з інструментами і механізмами податкового регулювання та їх монетарного трансмісійного впливу на дохідну частину державного та місцевих бюджетів країни.

Результат роботи: показаний вплив інструментів монетарної політики Національного банку України (офіційний валютний курс, облікова ставка), каналу емісії національної валюти України, механізму організації готівкового і безготівкового грошового обігу та режиму інфляційного таргетування на механізми податкового регулювання (планування, прогнозування, обліку, контролю, адміністрування) та його елементи (платників податків, базу оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, порядок сплати податків), що в сукупності визначає їх вплив на бюджетну архітектуру (співвідношення доходної частини державного і місцевих бюджетів) у короткостроковому періоді через механізм передачі імпульсів.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень та забезпечення координації у сфері податково-бюджетної та монетарної політики.

Висновок. За результатами дослідження встановлено, що монетарна політика Національного банку України через реалізацію монетарного трансмісійного механізму, як процесу передачі змін у використанні її інструментів, має значний вплив на окремі механізми та елементи податкового регулювання на першому етапі його дії, а на другому - зміни у податковому регулюванні передаються у бюджетне регулювання, впливаючи на бюджетну архітектуру. Загальне співвідношення між дохідною частиною державного та місцевих бюджетів є результатом дії всієї сукупності інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України на інструменти і механізми податкового регулювання на першому етапі дії монетарного трансмісійного механізму.

Ключові слова: податкові інструменти, податкове регулювання, податкові механізми, монетарна політика, монетарні інструменти, бюджетна архітектура.

**ВЛИЯНИЕ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НА СОВРЕМЕННЫЕ
МЕХАНИЗМЫ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ**

Никитишин А. А.

Предметом исследования являются теоретические и прикладные проблемы влияния монетарной политики на современные механизмы налогового регулирования.

Целью исследования является определение связи инструментов, каналов, механизмов, режимов монетарной политики Национального банка Украины с инструментами и механизмами налогового регулирования, их монетарного трансмиссионного влияния на бюджетную архитектуру.

Методы исследования. Для решения поставленных в научной статье задач применялся системный подход при определении связи инструментов, каналов, механизмов, режимов монетарной

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).

политики Национального банка Украины с инструментами и механизмами налогового регулирования и их монетарного трансмиссионного влияния на доходную часть государственного и местных бюджетов страны.

Результат работы: показано влияние инструментов монетарной политики Национального банка Украины (официальный валютный курс, учетная ставка), канала эмиссии национальной валюты Украины, механизма организации наличного и безналичного денежного обращения и режима инфляционного таргетирования на механизмы налогового регулирования (планирование, прогнозирование, учета, контроля, администрирования) и его элементы (налогоплательщиков, базу налогообложения, ставки налогов, порядок исчисления налогов, порядок уплаты налогов), что в совокупности определяет их влияние на бюджетную архитектуру (соотношение доходной части государственного и местных бюджетов) в краткосрочном периоде через механизм передачи импульсов.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований и обеспечения координации в сфере налогово-бюджетной и монетарной политики.

Вывод. По результатам исследования установлено, что монетарная политика Национального банка Украины через реализацию монетарного трансмиссионного механизма, как процесса передачи изменений в использовании ее инструментов, имеет значительное влияние на отдельные механизмы и элементы налогового регулирования на первом этапе его действия, а на втором - изменения в налоговом регулировании передаются в бюджетное регулирование, воздействуя на бюджетную архитектуру. Общее соотношение между доходной частью государственного и местных бюджетов является результатом действия всей совокупности инструментов, каналов, механизмов, режимов монетарной политики Национального банка Украины на инструменты и механизмы налогового регулирования на первом этапе действия монетарного трансмиссионного механизма.

Ключевые слова: налоговые инструменты, налоговое регулирование, налоговые механизмы, монетарная политика, монетарные инструменты, бюджетная архитектура.

INFLUENCE OF MONETARY POLICY ON THE MODERN MECHANISMS OF TAX REGULATION

Nikitishin A. O.

This study examines theoretical and applied problems of the influence of monetary policy on the modern mechanisms of tax regulation.

The goal of the study is to determine the connection between the instruments, channels, mechanisms and regimes of the monetary policy of the National Bank of Ukraine and the instruments and mechanisms of the tax regulation, their monetary transmission influence on the budget architectonics.

Methods of the study. In order to achieve the goals specified in the academic article a systemic approach has been used to determine the connection between the instruments, channels, mechanisms and regimes of the monetary policy of the National Bank of Ukraine and the instruments and mechanisms of the tax regulation, their monetary transmission influence on the profitable part of the state and local budgets of the country.

Study results: the study has shown the influence of instruments of the monetary policy of the National Bank of Ukraine (official exchange rate, bank rate), emission channel of the national currency of Ukraine, organization mechanism of cash and noncash money turnover and the regime of inflation targeting on the tax regulation mechanisms (planning, forecasting, accounting, control, administration) and their elements (taxpayers, taxation basis, tax rates, process of tax calculation, tax payment procedure) which on the whole determine their influence on the budget architectonics (correlation of the profitable part of the state and local budgets) over a short period of time through the mechanism of impulse transmission.

Application area of results: organizing and conducting scientific research and ensuring the coordination in the sphere of tax, budget and monetary policy.

Conclusion. The results of the study show that the monetary policy of the National Bank of Ukraine, by implementing monetary transmission mechanism as a process of transmitting changes in the use of its instruments, has a significant influence on certain mechanisms and elements of the tax regulation at the first stage of its implementation, and at the second stage the changes in the tax regulation are introduced into the budget regulation and influence the budget architectonics. The whole correlation between the profitable part of the state and the local budgets is the result of influence of the totality of instruments, channels, mechanisms and regimes of the monetary policy of the National Bank of Ukraine on the instruments and mechanisms of the tax regulation at the first stage of implementation of the monetary transmission mechanism.

Key words: tax instruments, tax regulation, tax mechanisms, monetary policy, monetary instruments, budget architectonics.

JEL Classification: E52, E62, H20.

Постановка проблеми. Податкове регулювання та реалізація ефективної монетарної політики займають важливе місце в процесі економічного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Як наголошує професор економіки Гарвардського університету Н. Ґреґорі Манків: «Процвітання економіки ніколи не приходить саме по собою, а завжди є результатом добре продуманої державної політики, як у свою чергу залежить від рівня розуміння державними мужами і громадськістю того, як функціонує механізм ринкової економічної системи...» [1, с.18]. На сучасному етапі інституційних змін у вітчизняній податковій системі

(Кабінет Міністрів України постановою від 18 грудня 2018 р. № 1200 прийняв рішення про реорганізацію Державної фіскальної служби України та утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України [2]) необхідно здійснювати поглиблений аналіз впливу монетарної політики Національного банку України (НБУ) на сучасні механізми та інструменти податкового регулювання. Зазначене надасть можливість підвищити рівень координації податкового та монетарного регулювання, приймати оптимальні рішення щодо розвитку бюджетно-податкових та грошово-кредитних відносин в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні та практичні аспекти реалізації монетарної та бюджетно-податкової політики досліджувалися у працях таких вітчизняних науковців як Т.В. Канєва, В.Д. Лагутін, І.Г. Лук'яненко, А.А. Мазаракі, А.В. Павелко, М.Д. Пасічний, В.С. Стельмах, І.Я. Чугунов та ін. Водночас проблеми сьогодення вимагають застосування цілісного та системного підходу до вивчення впливу монетарної політики на сучасні механізми податкового регулювання та співвідношення між елементами бюджетної системи.

Предмет дослідження складають теоретичні й прикладні проблеми впливу монетарної політики на сучасні механізми податкового регулювання.

Метою дослідження є визначення зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України з інструментами і механізмами податкового регулювання, їх монетарного трансмісійного впливу на бюджетну архітектуру.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дослідженні завдань застосовувався системний підхід при визначенні зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики НБУ з інструментами і механізмами податкового регулювання та їх монетарного трансмісійного впливу на дохідну частину державного та місцевих бюджетів країни.

Результати дослідження. За теорією розробника базової теорії економічної політики - голландського економіста Я. Тінбергена, фіскальна політика поряд із монетарною, належить до двох видів інструментів макроекономічної політики [3]. У процесі своєї реалізації монетарна політика взаємодіє із фіскальною політикою [4, с.66]. Податкове регулювання як важлива складова фіскальної політики проявляється через здійснення урядом дій і заходів з регулювання економіки за допомогою податкових механізмів та інструментів. Значний вплив на такі механізми та інструменти має сучасна монетарна політика НБУ.

Необхідно удосконалювати та підвищувати ефективність механізму монетарної трансмісії, що дозволить забезпечити дієвий взаємозв'язок між результатами монетарної і бюджетно-податкової політики. Такі вагомні інструменти монетарної політики НБУ як офіційний валютний курс, облікова ставка; канали – емісія національної валюти України; механізми – організація готівкового і безготівкового грошового обігу; режими – інфляційного таргетування мають вплив на механізми податкового регулювання: планування, прогнозування, обліку, контролю, адміністрування та елементи: платників податків, базу оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, порядок сплати податків, що визначає їх вплив через механізм передачі імпульсів на бюджетну архітектуру (співвідношення доходної частини державного і місцевих бюджетів) навіть у короткостроковому періоді (Табл.1).

Таблиця 1. Зв'язок інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики НБУ з інструментами і механізмами податкового регулювання та їх монетарний трансмісійний вплив на бюджетну архітектуру

Інструменти, канали, механізми та режими монетарної політики	Регулюючий механізм та елемент оподаткування який піддається впливу	Вплив на бюджет	
		Державний	Місцевий
Перший етап дії монетарного трансмісійного механізму		Другий етап дії	
1	2	3	4
Офіційний валютний курс	Перелік великих платників податків; ставки оподаткування; оподаткування інвестиційного прибутку; визначення курсових різниць; визначення зіставності комерційних та/або фінансових умов операцій з умовами контрольованої операції; визначення податкового боргу в міжнародних правовідносинах; нарахування (отримання) доходів, отриманих у вигляді валютних цінностей або інших активів (вартість яких виражена в іноземній валюті); оподаткування витрат на відрядження за кордон; визначення суми процентів, сплачених платником податку на доходи фізичних осіб за користування іпотечним житловим кредитом з метою нарахування податкової знижки; визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України; визначенні бази оподаткування для послуг, які постачаються нерезидентами на митній території України; визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України у міжнародних	+	+

	поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі; перерахунок іноземної валюти у валюту України при визначенні бази оподаткування; визначення фактичної ціни реалізації для нафти, конденсату центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику економічного розвитку; визначення суми доходу, отриманої від реалізації обсягу (кількості) відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства - видобутої корисної копалини (мінеральної сировини); перерахунок доходу; визначення додаткового блага; визначення авансів при розрахунку податку на прибуток.		
	Визначення податку із підакцизних товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України; ставки рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України; ставка акцизного податку у твердих сумах з одиниці реалізованого пального, моторних транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія, автомобілів легкових	+	-
	та інших моторних транспортних засобів, призначених головним чином для перевезення людей, моторних транспортних засобів для перевезення вантажів, кузовів для автомобілів, мотоциклів (включаючи мопеди) та велосипедів з допоміжним двигуном, з колясками або без них, причепів та напівпричепів для тимчасового проживання у кемпінгах, типу причіпних будиночків.		
Облікова ставка НБУ	Податкові пільги; пеня; проценти; розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу; оподаткування внесків за договорами довгострокового страхування життя чи договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, страхування додаткової пенсії; нараховані суми грошового зобов'язання, визначені контролюючим органом за результатами податкової перевірки та у випадках, не пов'язаних з проведенням податкових перевірок; нараховані суми податкового зобов'язання, визначеного платником податків або податковим агентом, - після спливу 90 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати податкового зобов'язання; оподаткування цільового використання засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів; оподаткування імпорту та постачання товарів, виконання робіт та постачання послуг на митній території України, що здійснюються в рамках міжнародної технічної допомоги при виконанні робіт з підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему; коефіцієнт рентабельності гірничого підприємства; оподаткування імпорту техніки, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива і для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива, а також технічних та транспортних засобів, що працюють на біопаливі; оподаткування операцій з ввезення на митну територію України товарів у митному режимі імпорту, пов'язаних з реалізацією національного проекту «Повітряний експрес»; оподаткування товарів та постачання послуг в рамках реалізації проекту модернізації Борницької станції очистки стічних вод; оподаткування ввезених на митну територію України у митному режимі імпорту верстатів для обробки дерева, сушарок для деревини; пресів для виробництва деревностружкових або деревноволокнистих плит, які ввозяться для використання у деревообробному виробництві.	+	+
	Заборгованість бюджету з відшкодування податку на додану вартість; розстрочення сплати податку на додану вартість на термін до 36 календарних місяців при імпорті обладнання для виробництва тільки медичних виробів; тимчасово до 1 січня 2020р. розстрочення сплати податку на додану вартість на термін до 24 календарних місяців при імпорті певних машин, обладнання та механізмів.	+	-
Емісія національної валюти України	Готівкова форма сплати загальнодержавних та місцевих податків і зборів	+	+
Регулювання готівкового і безготівкового грошового обігу	Акумуляція урядом загальнодержавних та місцевих податків і зборів	+	+
Інфляційне таргетування	Обчислення та сплата земельного податку для юридичних осіб підприємствами та організаціями громадських організацій інвалідів у разі порушення права застосовувати податкову пільгу; розрахунок величини коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель при обчисленні плати за землю; визначення бази оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи.	-	+

Джерело: складено автором.

Очільник наукової школи з питань фінансово-бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку країни, професор чугунов і. Я. Вперше розкрив економічну сутність бюджетної системи як дієвого інструменту регулювання економічного розвитку, що полягає у використанні бюджетної архітектоники. Її науковець визначає як оптимальні співвідношення між елементами бюджетної системи з метою впливу на динаміку економічного розвитку. Монетарна політика нбу через реалізацію монетарного трансмісійного механізму (monetary transmission

mechanism), як процесу передачі змін у використанні її інструментів, має значний вплив на окремі механізми та елементи податкового регулювання на першому етапі його дії, а на другому етапі - зміни у податковому регулюванні передаються у бюджетне регулювання, впливаючи на бюджетну архітектуру.

Пасічний м. Д. Наголошує на необхідності врахування в процесі реалізації податкових, бюджетних і монетарних регулятивних заходів різних за часовою протяжністю лагових ефектів [5, с.120-121]. Враховуючи зазначене, при визначенні впливу монетарної політики нбу на бюджетну архітектуру необхідно враховувати такі елементи податкового регулювання як порядок обчислення податку, податковий період, строк та порядок сплати податку, строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку.

Офіційний валютний курс, облікова ставка НБУ, індекс споживчих цін є вбудованими у ряд механізмів та елементів сучасного податкового регулювання, визначають розміри податкових доходів на усіх рівнях бюджетної системи, що вимагає посилення координації монетарної, податкової та бюджетної політики. Для прикладу, в умовах ревальвації національної валюти зменшується експорт, а відтак матимемо відповідну тенденцію надходжень податків до дохідної частини бюджету (особливо державного). За девальвації ефект буде зовсім протилежним: збільшення експорту покращить поповненню дохідної частини бюджету [4, с.289].

Національний банк України шляхом валютних інтервенцій може впливати на курс національної валюти щодо іноземних валют, а відтак на загальний попит та пропозицію грошей в економіці, досягати та підтримувати цінову стабільність. Цілком підтримуємо думку професора І.Г. Лук'яненко, яка стверджує, що ролі фіскальної служби в управлінні інфляцією приділяється недостатньо уваги [6, с. 30-31]. Інфляційні процеси можуть стати основними зовнішніми загрозами, які матимуть наслідком втрату фінансової стійкості і безпеки місцевих бюджетів [7, с.168].

У 2018 р. внесені зміни в критерії відбору великих платників податків. За такими критеріями з 1 січня 2018 р. великий платник податків - юридична особа або постійне представництво нерезидента на території України, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент 50 млн. євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом НБУ за той самий період, або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період перевищує еквівалент 1 млн. євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом НБУ за той самий період, у разі якщо сума таких податків, зборів, платежів, крім митних платежів, перевищує еквівалент 500 тис. євро [8].

Зв'язок між показником середньозваженого офіційного курсу НБУ та розміром обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали або загальною сумою податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період, у разі якщо сума таких податків, зборів, платежів, крім митних платежів, перевищує еквівалент 500 тис. євро можливо визначити за наступною формулою:

$$EC = \frac{(EUR2/UAH2 - EUR1/UAH1) \div EUR1/UAH1}{(VI2; TP2 - VI1; TP1) \div VI1; TP1}$$

де EC – ступінь зв'язку обраного критерію;

EUR1/UAH1 – початковий показник середньозваженого офіційного курсу НБУ євро щодо гривні;

EUR2/UAH2 – кінцевий показник середньозваженого офіційного курсу НБУ євро щодо гривні;

VI1; TP1 – початковий обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали; початкова загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період, у разі якщо сума таких податків, зборів, платежів, крім митних платежів, перевищує еквівалент 500 тис. євро.

VI2; TP2 – кінцевий обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали; кінцева загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період, у разі якщо сума таких податків, зборів, платежів, крім митних платежів, перевищує еквівалент 500 тис. євро.

Розрахунки показують, що 1% зміна рівня середньозваженого офіційного курсу національної валюти до євро встановленого НБУ матиме наслідком пропорційну 1% зміну величини критеріїв відбору великих платників податків (еластичність дорівнює 1). Таким чином, збільшення (зменшення) офіційного валютного курсу гривні щодо євро, зменшуючи (збільшуючи) величину критеріїв відбору, збільшує (зменшує) кількість потенційних великих платників податків – залежність кількості великих платників податків від зміни офіційного валютного курсу гривні щодо євро є прямою.

Зміна рівня середньозваженого офіційного курсу гривні до іноземних валют встановленого НБУ матиме наслідком пропорційну відсоткову зміну величини митної вартості товарів, яка є базою оподаткування ПДВ і акцизним податком у разі ввезення підакцизних товарів (еластичність дорівнює 1). Таким чином, збільшення (зменшення) офіційного валютного курсу національної валюти до іноземних валют, зменшуючи (збільшуючи) величину митної вартості товарів, зменшує (збільшує) надходження ПДВ та акцизного податку до Державного бюджету України – залежність податкових надходжень ПДВ і акцизного податку до Державного бюджету України при імпорті товарів від зміни офіційного валютного курсу гривні щодо іноземних валют є протилежною.

При зміні офіційного валютного курсу національної валюти надходження податку на доходи фізичних осіб до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України у разі визначення суми процентів, сплачених платником податку на доходи фізичних осіб за користування іпотечним житловим кредитом (в іноземній валюті) з

метою нарахування податкової знижки є нееластичними (еластичність менша 1). По мірі зростання (зменшення) такої податкової знижки, зменшується (збільшується) база оподаткування податком на доходи фізичних осіб, а ступінь такої залежності посилюється. Таким чином, збільшення (зменшення) офіційного валютного курсу національної валюти до іноземних валют, зменшуючи (збільшуючи) величину податкової знижки, збільшує (зменшує) надходження податку на доходи фізичних осіб до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України - залежність податкових надходжень податку на доходи фізичних осіб до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України від зміни офіційного валютного курсу гривні щодо іноземних валют при визначенні суми процентів, сплачених платником податку на доходи фізичних осіб за користування іпотечним житловим кредитом (в іноземній валюті) з метою нарахування податкової знижки є прямою.

При зміні офіційного валютного курсу національної валюти надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України при визначенні курсових різниць є нееластичними (еластичність менша 1). По мірі зростання (зменшення) курсових різниць, зменшується (збільшується) база оподаткування податком на прибуток підприємств, а ступінь такої залежності посилюється. Таким чином, збільшення (зменшення) офіційного валютного курсу національної валюти до іноземних валют, зменшуючи (збільшуючи) величину курсових різниць, збільшує (зменшує) надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України – залежність податкових надходжень податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України та місцевих бюджетів України від зміни офіційного валютного курсу гривні щодо іноземних валют при визначенні курсових різниць є прямою.

Виявлено, що зміна офіційного валютного курсу, в рамках монетарної політики НБУ, найбільше впливає на доходну частину Державного бюджету України та місцевих бюджетів України через регулювання наступних механізмів та елементів оподаткування: визначення переліку великих платників податків; ставок оподаткування; визначення бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України. Зміна офіційного валютного курсу має вплив на доходну частину Державного бюджету України через регулювання: розміру податку із підакцизних товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України; ставки рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України; ставки акцизного податку у твердих сумах з одиниці реалізованого пального, моторних транспортних засобів.

Зміна рівня середньозваженого офіційного курсу гривні до іноземних валют встановленого НБУ матиме наслідком пропорційну відсоткову зміну величини митної вартості товарів, яка є базою оподаткування ПДВ і акцизним податком у разі ввезення підакцизних товарів (еластичність дорівнює 1). Таким чином, збільшення (зменшення) офіційного валютного курсу національної валюти до іноземних валют, зменшуючи (збільшуючи) величину митної вартості товарів, зменшує (збільшує) надходження ПДВ та акцизного податку до Державного бюджету України – залежність податкових надходжень ПДВ і акцизного податку до Державного бюджету України при імпорті товарів від зміни офіційного валютного курсу гривні щодо іноземних валют є протилежною.

Важливим інституційним інструментом монетарної політики НБУ, який вбудований у механізми та елементи податкового регулювання, є облікова ставка. Виходячи із проведеного аналізу виявлено, що зміна облікової ставки НБУ, в процесі реалізації монетарної політики, найбільше впливає на доходну частину Державного бюджету України та місцевих бюджетів України через регулювання наступних механізмів та елементів оподаткування: податкових пільг; пені; процентів за розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу; нараховані суми грошового зобов'язання, визначені контролюючим органом за результатами податкової перевірки та у випадках, не пов'язаних з проведенням податкових перевірок; нарахуванні суми податкового зобов'язання, визначеного платником податків або податковим агентом, - після спливу 90 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати податкового зобов'язання. Зміна облікової ставки НБУ має вплив лише на доходну частину Державного бюджету України через регулювання: заборгованості бюджету з відшкодування податку на додану вартість; розстрочення сплати податку на додану вартість на термін до 36 календарних місяців при імпорті обладнання для виробництва тільки медичних виробів; розстрочення сплати податку на додану вартість на термін до 24 календарних місяців при імпорті певних машин, обладнання та механізмів.

Зміна рівня облікової ставки НБУ матиме наслідком пропорційну відсоткову зміну величини пені, а також процентів за розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу (еластичність дорівнює 1).

Таким чином, збільшення (зменшення) рівня облікової ставки НБУ, збільшуючи (зменшуючи) величину пені, а також процентів за розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу, збільшує (зменшує) надходження по несвоєчасно сплачених податках і зборах до Державного бюджету України та місцевих бюджетів – залежність податкових надходжень по несвоєчасно сплачених податках і зборах до Державного бюджету України та місцевих бюджетів, при визначенні пені, а також процентів за розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу, від зміни рівня облікової ставки НБУ є прямою.

Вагомою складовою монетарної політики НБУ є режим інфляційного таргетування – публічне оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язання банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду. Виконання зобов'язань з досягнення таких кількісних цілей та контрольовані НБУ межі інфляції дозволяють, як відзначає В. Д. Лагутін, мінімізувати негативні наслідки надмірного застосування фіскальної функції податків на стан економіки [9]. Режим інфляційного таргетування, впливаючи на інфляцію регулює механізм обчислення та сплати земельного податку для юридичних осіб підприємствами та організаціями

громадських організацій інвалідів у разі порушення права застосовувати податкову пільгу; індекс споживчих цін – регулює механізм розрахунку величини коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель при обчисленні плати за землю, а також визначення бази оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи. У даному випадку такі зміни впливають на доходну частину місцевих бюджетів України.

Визначено, що з урахуванням підрозділу 6 «Особливості справляння плати за землю» перехідних положень Податкового кодексу України, зміна показника індексу споживчих цін не впливатиме на визначення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення для цілей оподаткування платою за землю, так як він застосовується із значенням 100 відс. [8]. Таким чином, збільшення (зменшення) показника індексу споживчих цін не матиме впливу на розмір плати за землю – залежність між індексом споживчих цін і податковими надходженнями від плати за землю до місцевих бюджетів України відсутня (еластичність дорівнює 0).

Встановлено, що з урахуванням підрозділу 8 «Особливості справляння єдиного податку та фіксованого податку» перехідних положень Податкового кодексу України, зміна показника індексу споживчих цін не впливатиме на визначення величини коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (рілля, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ) для цілей оподаткування єдиним податком четвертої групи, так як він застосовується із значенням 100 відсотків. Таким чином, збільшення (зменшення) показника індексу споживчих цін не матиме впливу на розмір єдиного податку четвертої групи – залежність між індексом споживчих цін і податковими надходженнями від єдиного податку четвертої групи до місцевих бюджетів України відсутня (еластичність дорівнює 0).

Як наголошує В. Д. Лагутін, тільки за рахунок комплексного підходу за рахунок використання системи бюджетних, податкових, грошово-кредитних і валютних інструментів можливо досягти модернізації економіки України [10, с.4]. Розкриття впливу монетарної політики НБУ на інструменти і механізми податкового регулювання та формування доходної частини бюджету країни сприятиме зазначеному.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що монетарна політика НБУ через реалізацію монетарного трансмісійного механізму, як процесу передачі змін у використанні її інструментів, має значний вплив на окремі механізми та елементи податкового регулювання на першому етапі його дії, а на другому - зміни у податковому регулюванні передаються у бюджетне регулювання, впливаючи на бюджетну архітектуру. Загальне співвідношення між доходною частиною державного та місцевих бюджетів є результатом дії всієї сукупності інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики НБУ на інструменти і механізми податкового регулювання на першому етапі дії монетарного трансмісійного механізму.

Показаний вплив інструментів монетарної політики НБУ (офіційний валютний курс, облікова ставка), каналу емісії національної валюти України, механізму організації готівкового і безготівкового грошового обігу та режиму інфляційного таргетування на механізми податкового регулювання (планування, прогнозування, обліку, контролю, адміністрування) та його елементи (платників податків, базу оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, порядок сплати податків), що в сукупності визначає їх вплив на бюджетну архітектуру (співвідношення доходної частини державного і місцевих бюджетів) у короткостроковому періоді через механізм передачі імпульсів.

Ефективність монетарної політики визначається стійкістю державних фінансів, а відтак її дієвість у напрямку забезпечення цінової динаміки багато в чому залежить від ефективності податкового регулювання. У зв'язку з цим набувають актуальності та потребують подальших досліджень питання місця та ролі податкового регулювання у забезпеченні податкової безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Манків, Грегори Н. Макроекономіка; пер. з англ.; наук. ред. пер. С. Панчишина. Київ : Основи, 2000. 588 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18 грудня 2018 р. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF>
3. Tinbergen J. On the Theory of Economic Policy. Amsterdam. North Holland, 1952.
4. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В. С. Стельмаха. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. 404 с.
5. Пасічний М. Методологічні засади формування фінансової політики країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 3. С. 116–130.
6. Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації / за ред. д-ра екон. наук, проф. І. Г. Лук'яненко. Київ : НаУКМА, 2017. 464 с.
7. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канева, та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
8. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
9. Лагутін В. Д. Координація монетарної та бюджетної політики: інституціональний аспект. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2004. Т. 11. С. 67-76.
10. Лагутін В. Д. Пріоритети координації бюджетної та монетарної політики в Україні. Фінанси України. 2011. № 10. С. 3–14.

References

1. Mankiv, Gregori N. (2000). *Makroekonomika [Macroeconomics] per. z anhl.; nauk. red. per. S. Panchyshyna. Kyiv : Osnovy, 588 [in Ukr.]*.
2. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro utvorennya Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy ta Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy» [«On the formation of the State Tax Service of Ukraine and the State Customs Service of Ukraine»]. vid 18 hrudnya 2018 r. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF>*
3. Tinbergen, J. (1952). *On the Theory of Economic Policy. Amsterdam. North Holland [in English]*.
4. Stelmakh, V. S. (2009). *Monetarna polityka Natsionalnoho banku Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy zmin [The monetary policy of the National Bank of Ukraine: Current State and Prospects of changes]. Tsentr naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy, UBS NBU, Kyiv, Ukraine, 404 [in Ukr.]*.
5. Pasichnyy, M. (2018). *Metodolohichni zasady formuvannya finansovoi polityky krayiny [Methodological principles of formation of financial policy of the country]. Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo, 3. 116–130 [in Ukr.]*.
6. Lukianenko, I. H. (2017). *Systemnyj analiz formuvannya derzhavnoi polityky v umovakh makroekonomichnoi destabilizatsii [System analysis of the formation of state policy in the conditions of macroeconomic destabilization], NaUKMA, Kyiv, Ukraine, 464 p. [in Ukr.]*.
7. Chughunov, I. Y., Pavelko, A. V., Kanjeva, T.V. ta in. (2015) *Derzhavne finansove rehuljuvannja ekonomichnykh peretvorenj [State financial regulation of economic transformations]. Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 376 p. [in Ukr.]*.
8. *Podatkovij kodeks Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755–VI (zi zminamy i dopovnenjamy). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>*
9. Lahutin, V. D. (2004). *Koordinatsiya monetarnoi ta byudzhetnoi polityky: instytutsional'nyy aspect [Coordination of monetary and fiscal policy: the institutional aspect]. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy, 11. 67-76 [in Ukr.]*.
10. Lahutin, V. D. (2011). *Priorytety koordynatsiyi byudzhetnoi ta monetarnoi polityky v Ukraini [Priorities for Coordination of Budget and Monetary Policy in Ukraine]. Finansy Ukrainy, 10. 3–14 [in Ukr.]*.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Нікітишин Андрій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Киото, 19, м. Київ, 02156, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7951-4017
Researcher ID: M-5504-2016

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Никитишин Андрей Александрович, кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры финансов Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nikitishin Andriy Oleksandrovich,
Ph.D., Associate Professor, Doctoral of the Department of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
Kyoto Street, 19, Kyiv, 02156, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net

Подано до редакції 12.03.2019

Прийнято до друку 24.03.2019

УДК 336.14:314.17

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-202-212>**БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ*****Самошкіна О. А.****Адаменко І. П.**

Актуальність теми дослідження. Видатки бюджету використовуються в якості інструменту державного регулювання динаміки соціально-демографічного розвитку країни. Відповідно, актуальними є дослідження впливу тенденцій демографічного розвитку на динаміку соціально-економічних процесів і

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).